

KOKKUVÕTE

Käesolev ettevõtlus- ja innovatsioonipoliitika vaahindamine analüüsis mõju EASi toetuseid ja teenuseid kasutanud ettevõtetele ning toimunud struktureid muutusi. Uuringus vaadeldud projektide hindamise periood varieerus ühest kuni kuue aastani sõltuvalt toetuse liigist ning vaatluse all olid aastad 2007 kuni 2012. Seekordses vaahindamises osales 2 709 unikaalset ettevõtet, kellel oli kokku 3 598 toetuse projekti. Hindamiseks kasutati organisatsioonide enda kogutud andmeid ja Äriregistris saada olevat infot, vaadeldi toetatud ettevõtete majandusnäitajate muutumist ajas ja kõrvutati neid võrdlusgrupiga ning kasutati *propensity score matchingu* ökonomeetrilist mudelit. Toetuse saajatele saadeti *online* küsimustik, millele vastas ligikaudu kolmandik ettevõtetest. Lisaks sellele viidi läbi 60 semistruktureeritud intervjuud ettevõtete juhtidega.

Esimese sammuna vaadeldi 2 709 EAS-ist toetust saanud ettevõtte majandustulemusi ning võrreldi neid Eesti keskmisega. See grupp ei sisalda firmasid, kes on tänaseks Äriregistrist kustutatud, likvideeritud või pankrotis. Kokku oli kogu valimis hindamise perioodil (2008.-2012.a.) selliseid ettevõtteid 117 ehk 3,9% toetuse saajatest (leitud esialgselt valimist, mis oli 2978 ettevõtet¹). Kokku on EAS vaadeldaval perioodil tegevuse lõpetanud ettevõtteid toetanud 2,6 miljoni euroga. Kõige kõrgem oli tegevuse lõpetanud ettevõtete osakaal teadus- ja arendustegevuse toetuse puhul, kus uuringusse kaasatud valimist pea iga viies toetust saanud ettevõtte on tänaseks oma tegevuse lõpetanud.

Toetust saanud ettevõtete võrdlusgrupi keskmistega korrigeeritud tulemused näitavad, et seitsmest näitajast kuue puhul on toetust saanud ettevõtted olnud edukamad kui toetust mitte saanud ettevõtted. Töötajate arvu, müügitulu, tööjõukulude, ärikasumi, lisandväärtuse ja lisandväärtuse töötaja kohta osas on toetust saanud ettevõtted saavutanud märgatavalt paremaid tulemusi võrreldes võrdlusgrupiga. Vaid toetust saanud ettevõtete ekspordimüügitulu dünaamika jääb alla mitte toetust saanud ettevõtete omale. Siin on üheks põhjuseks toetuse saajate hulgas ekspordi kontsentreerumine suurettevõtetele, kellele ei ole võimalik leida võrdlusgrupis sarnaseid ettevõtteid ja seetõttu ei saa suurte toetuse saajate (nt Ericsson) ekspordimüügitulu kasvu ka arvesse võtta. 2012. aastal läbi viidud uuringu tulemustele on alla jäänud müügitulu ja ekspordimüügitulu muutused.

Uuringus vaadeldi ka EASi toetuste jagunemist kõrge ja madala lisandväärtusega sektorite lõikes. Valimis olevatest ettevõtetest kuulub 59% Eesti keskmisest kõrgema lisandväärtusega sektoritesse. Kuigi OECD klassifikaatori järgi kõrgtehnoloogilised sektorid, mis mujal riikides on kõrgema lisandväärtusega, annavad Eestis vähem lisandväärtust, on EAS-i toetused läinud siiski pigem sektoritesse, mis Eesti siseselt on üle keskmise. Siin on üheks põhjuseks asjaolu, et toetatavaid ettevõtteid valitaksegi võimekuse järgi. Samas on märgata, et

---

¹ Esialgselt valimist arvati välja tegevuse lõpetanud ja need ettevõtted, kellel majandusaasta andmed puudu

toetuste mõju on tugevam olnud pigem madalama lisandväärtusega ettevõtete puhul, kus on suudetud kiiremat kasvu näidata.

Ökonomeetria analüüsist järeldub, et toetustel on nii statistiliselt kui ka majanduslikult tugev mõju töötajate arvule, müügitulule ja tööjõukuludele. Sellest võib järeldada, et toetused aitavad ettevõtetel kasvada. Samas lisandväärtusele töötaja kohta on uuringu tulemustel toetused mõjunud negatiivselt. Seega tootlikkust ei ole toetused soovitud kujul kasvatanud. Vaadates eraldi tulemusi toetuse liikide lõikes, paistavad väga positiivselt silma tööstusettevõtja tehnoloogiainvesteeringu toetuse saajad. Nendel ettevõtetel on tõestatud positiivne mõju kõikidele majandusnäitajatele, sealhulgas tootlikkusele. Lisaks on häid tulemusi saavutanud starditoetuse ning teadmiste ja oskuste arendamise toetuse kliendid. Kõige vähem mõjusamad on toetustest ökonomeetrilise analüüsi järgi olnud innovatsiooniosaku toetusmeede ja ekspordi suunalised toetused.

Uuringu tulemused toetuse liikide lõikes

Alustavate ettevõtete starditoetuse majandusnäitajad on võrdlusgrupiga korrigeeritult saavutanud kõigi seitsme majandusnäitaja puhul paremad tulemused. Kasvutoetuse saajad on võrdlusgrupile alla jäänud vaid müügitulu näitaja osas. Toetuste olulisust ettevõtte arengule on starditoetuse saajad hinnanud 5,8 palliga ja kasvutoetuse saajad 5,1 palliga seitsmest. Alustavate ettevõtete käest küsiti täiendavalt, kuivõrd oluliseks nad peavad toetuse mõju ettevõtlusega alustamisel. Vastanutest 26% leidsid, et nad ei oleks alustanud ettevõtlusega ilma toetuseta. Ülejäänud vastused jagunesid kaheks. 15% vastajatest oleksid alustanud ettevõtlusega ka ilma toetuseta ja samaaegselt ning sarnases mahus ning 59% vastajatest oleksid alustanud ettevõtlusega ka ilma toetuseta, kuid hiljem ja/või väiksemas mahus. Intervjuudest lähtuvalt saab öelda, et stardi- ja kasvutoetust saanud ettevõtete esindajad hindavad EAS-i toetuste mõju ettevõtte arengule positiivselt ning oskavad tuua ka konkreetseid näiteid, kuidas toetus on ettevõtte arengut toetanud. Samas oleks peaaegu kõigi intervjuueeritute hinnangul ettevõtlusega alustatud või investeeringuid tehtud ka ilma EAS-i toetuseta. Stardi- ja kasvutoetust saanud ettevõtete üldised hinnangud ning esitatud argumendid ja näited on väga sarnased varasema, 2012. aastal läbi viidud „Ettevõtlus- ja innovatsioonipoliitika vahehindamise“ raames tehtud intervjuudes tooduga. Lähtuvalt läbiviidud ökonomeetrisest analüüsist on starditoetus avaldanud positiivset mõju ettevõtete töötajate arvule, müügitulule ja tööjõukuludele ning negatiivset mõju lisandväärtusele töötaja kohta. Kasvutoetus ei ole avaldanud statistiliselt olulist positiivset mõju ühelegi majandusnäitajale. Siin on peamiseks probleemiks valimi väiksus, analüüsis sai kasutada ainult kuut ettevõtet, mis ei ole piisav tagamaks statistiliselt olulisi tulemusi.

Erinevat liiki toetuste kategooria majandusnäitajad on võrdlusgrupiga korrigeeritult olnud kehvemad vaid ekspordimüügitulu osas. Toetusest olulisust hindavad selle kategooria toetuse saajad 5,9 punktiga, mis on toetuse liikide lõikes kõrgeim tulemus. Mitut erinevat toetust saanud ettevõtetelt küsiti, kuivõrd oluliseks nad peavad toetuste koosmõju ettevõtte arengule. Enamus vastajaid leidsid, et toetuste koosmõju ettevõtte arengule on olnud väga oluline ja toetanud ettevõtte üldist arengut. Juhul kui erinevate toetuste koosmõju ettevõtte arengule ei nähtud, toodi mitmel korra välja, et toetused on üsna erineva eesmärgiga ja erinevast valdkonnast ning seetõttu ei ole nende vahel ka koosmõju. Ökonomeetrisest analüüsi

tulemustel on erinevat liiki toetused avaldanud positiivset mõju müügitulu, ekspordimüügitulu, töajõukulude ja ärikasumi kasvule ja negatiivset mõju mitte ühelegi majandusnäitajale. Sellest saab järelda, et erinevad toetused on ettevõtete majandusnäitajatele mõjunud positiivselt.

Teadmiste ja oskuste toetuste puhul on seitsmest majandusnäitajast viis liikunud positiivses suunas võrreldes võrdlusgrupiga. Võrdlusgrupist on kehvemad olnud ekspordimüügitulu ja töajõukulude näitajate dünaamika. Toetuste olulisust ettevõtte arengule on toetuse saajad hinnanud 5,1 palliga seitsmest. Teadmiste ja oskuste toetuse saajatelt uuriti täiendavalt koolituseelarve olemasolu kohta. Kolmandikul vastajatest oli koolituseelarve olemas. Võrreldes eelmise uuringuga on koolituseelarvega ettevõtete osakaal vähenenud (2012. aasta tulemus oli 54%). Samuti on madalam keskmine koolituseelarve maht. Intervjuude tulemusena saab öelda, et üldiselt peavad teadmiste ja oskuste arendamise toetust saanud ettevõtete esindajad EAS-i toetust oluliseks ja positiivseks. Kuigi mitmete ettevõtete esindajad mõönavad, et tehtud koolitused olid ettevõtte edasise arengu seisukohalt sedavõrd olulised, et nende läbiviimiseks oleks leitud ka muid vahendeid, võimaldas EAS-i toetus nende sõnul koolitusi teha suuremalt ja kvaliteetsemalt. Intervjuude tonaalsus on suhteliselt sarnane eelmises uuringus tooduga. Ka varasemas hindamises rõhutasid mitmed ettevõtted, et oleksid teinud koolitused ka ilma EAS-i toetuseta, aga väiksemas mahus ja/või pikema ajaperioodi jooksul. Samas on käesoleval juhul intervjuueeritavad paremini teadvustanud ja selgitanud erinevaid kanaleid ja mehhanisme, mille kaudu toetuse positiivne mõju ettevõtte tegevust mõjutab. Lähtuvalt läbiviidud ökonomeetrisest analüüsist on teadmiste ja oskuste arendamise toetus avaldanud positiivset mõju töötajate arvule, müügitulule, töajõukuludele ja ärikasumile. Negatiivset mõju seevastu lisandväärtusele töötaja kohta. Statistiliselt oluline on vaid negatiivne mõju lisandväärtusele töötaja kohta.

Ekspordi toetuse saajad on võrdlusgrupi tulemustele alla jäänud ekspordimüügitulu osas. Toetuste olulisust ettevõtte arengule on toetuse saajad hinnanud 4,9 palliga seitsmest, mis on toetuse liikide lõikes madalaim tulemus. Küsitlus näitab, et ekspordimüügitulu muutusele on toetus mõju avaldanud ettevõtete hinnangu läbi keskmiselt 4,1 palli vääringus 7 palli skaalal. Eksporditoetust saanud ettevõtetega tehtud intervjuudest selgub, et EAS-i toetuse mõju ekspordikäibele pigem ei nimetata. Ettevõtete esindajad hindavad EAS-i rolli ettevõtete üldises arengust reeglina siiski positiivselt, samuti on valdavalt positiivne hinnang eksporditoetuse raames ellu viidud projektile. Samas konkreetsemaid mõjusid nagu uutele sihtturgudele laienemine või ekspordi osakaalu kasv toovad välja üksikute ettevõtete esindajad ning rohkem mainitakse pehmemaid ja kaudsemaid aspekte. Meedet peetakse kokkuvõttes siiski oluliseks ning paljudes intervjuudes märgiti, et ilma EAS-i toetuseta poleks väliturundusega nii suures mahus tegeletud. Intervjuude üldine tonaalsus on sarnane 2012. aastal läbi viidud vahehindamises tooduga, mõnevõrra vähem on nimetatud eksporditoetuse konkreetseid kasusid. Ökonomeetrisel analüüsi tulemuste põhjal ei ole ekspordi toetus avaldanud positiivset mõju ühelegi majandusnäitajale.

Innovatsiooni toetust saanud ettevõtete majandusnäitajate dünaamika on kahel juhul seitsmest võrdlusgrupi oma ületanud. Töötajate arvus ja töajõukuludes on muutused olnud positiivsed. Toetuste olulisust ettevõtte arengule on toetuse saajad hinnanud 5,1 palliga seitsmest.

Innovatsiooniosaku toetust saanud ettevõtete esindajad annavad oma intervjuudes EAS-i üldisele panusele ja konkreetse projekti panusele ettevõtte arengus valdavalt positiivseid hinnanguid. Negatiivse poole pealt saab välja tuua seda, et innovatsiooniosaku toetusele pole järgnenud jätkuprojekte ja seda paljuski seetõttu, et väikeettevõtetel pole selleks jätkunud omavahendeid. Heaks tavaks ei saa lugeda ka seda, et pooled intervjueeritud ettevõtetest on jõudnud EAS-i innovatsiooniosaku toetuseni teenusepakkuja soovitusel, mitte oma initsiatiivil. Võrreldes 2012. aastal läbi viidud vahehindamisega on intervjueeritud ettevõtted toetuse raames tehtud projekti tulemustega mõnevõrra rohkem rahul, sh osatakse nimetada konkreetseid mõjusid. Samas ei ole varasemas hindamises sedavõrd selgelt ilmnenud nõu pakkumuse poole initsiatiiv innovatsiooniprojekti algatamisel ja mõnedel juhtudel innovatsioonialase koostöö niioelda sisuline puudumine. Ökonomeetrilise analüüsi tulemuste põhjal on innovatsiooni toetus avaldanud positiivset mõju ettevõtete tööjõukuludele.

Tööstustehnoloogia investeeringu toetuse majandusnäitajad on võrdlusgrupiga korrigeeritult saavutanud kõigi seitsme majandusnäitaja puhul paremad tulemused. Ettevõtte arengule on toetus olnud oluline, 7 palli skaalal on keskmiseks tulemuseks 5,8 palli. Tööstustehnoloogia investeeringu toetuse saajatelt küsiti, kui võrd suures mahus on teostatud investeering käesoleval hetkel tootmisse rakendatud. Kasutati 7-palli skaalat, kus 1 tähendas „0%“ ja 7 „100%“. Keskmiselt hindasid ettevõtted investeeringu rakendatust 6,4 palliga. Ettevõtete hinnang tehnoloogiainvesteeringu toetuse panusele ettevõtte arengus sõltub sellest, kui suur on toetuse osakaal ettevõtte majandustegevuses. Enamik intervjueeritud mõõnis, et omavahenditest ei oleks olnud võimalik vastavat investeeringut teha, selle tegemine oleks lükkunud oluliselt pikema ajaperioodi peale või oleks investeering tehtud väiksemas mahus. Toetuse positiivne mõju avaldub mitmeti – tehtud tehnoloogiainvesteeringu abil on suudetud tootesortimenti ja turgude geograafiat laiendada, suurendada efektiivsust, tõsta toodete keerukust, suurendada personali kvalifikatsiooni ja parandada ettevõtte mainet. Väikeettevõtete puhul lisandub ühe dimensioonina julgus ambitsioonikamalt ja suuremalt mõelda. Intervjuudes toodud argumendid ja tehnoloogiainvesteeringu positiivsete mõjude avaldumise kanalid on üldjoontes sarnased 2012. aasta hindamise raames märgituga. Ökonomeetrilise analüüsi tulemuste põhjal on tööstustehnoloogia investeeringu toetus avaldanud positiivset mõju ettevõtete kõikidele vaadeldavatele majandusnäitajatele.

Teadus- ja arendustegevuse toetust saanud ettevõtete majandusnäitajate dünaamika on kõigi seitsme näitaja puhul võrdlusgrupi tulemusi ületanud. Toetuste olulisust ettevõtte arengule on toetuse saajad hinnanud 5,4 palliga. Ettevõtete käest küsiti teadus- ja arendustegevuse suunaliste investeeringute tegemise kohta, seda nii ilma EAS-i abita kui abiga. Kokku oli EAS-i abil tehtud TjA investeeringuid 53 mln eurot, mis on 90% kõikidest TjA investeeringutest. Kui analüüsida toetuste tootlikkust TjA investeeringute kontekstis, siis selgub, et üks investeeritud euro on TjA investeeringutes tähendanud 4,43 eurot. Võrreldes eelmise ettevõtlustoetuste vahehindamisega on antud näitaja oluliselt kasvanud, eelmises uuringus oli näitaja vastavalt 1,86 eurot. Intervjuude tulemuste põhjal hindavad rakendusuringu toetust saanud ettevõtete esindajad toetuse panust ettevõtte arengu seisukohalt oluliseks. Mitmetes intervjueeritud ettevõtetes on EAS-i toetuse toel ellu viidud ettevõtte edasise arengu seisukohalt võtmetähtsusega arendusprojekte. Mõnes intervjueeritud

ettevõttes ei peeta EAS-i toel läbiviidud projekte ettevõtte üldise arengu seisukohalt sedavõrd oluliseks, kuid siiski positiivse mõjuga. Korduvalt tuuakse erinevates intervjuudes välja seda, et EAS-i teadus ja arendus toetus on suureks abiks alustavatele ettevõtetele, kellel on keeruline leida toote prototüübi väljatöötamiseks finantsvahendeid. Pikemaajaliselt tegutsevate ja suurema finantsvõimekusega ettevõtete puhul aitab toetus arendusprojekte efektiivsemalt ellu viia, kiirendades seeläbi ettevõtete arengut. Lähtuvalt läbiviidud ökonomeetrisest analüüsist ei ole teadus- ja arendustegevuse toetus avaldanud positiivset mõju ühelegi majandusnäitajale ning negatiivset mõju ekspordimüügitulule.

Kokkuvõttes olid majandusnäitajate dünaamika võrdluses edukaimad alustavatele ettevõtetele suunatud stardi- ja kasvutoetus. Juba tegutsevatele ettevõtetele mõeldud toetustest saavutasid väga häid tulemusi teadus- ja arendustegevuse ning tööstusettevõtja tehnoloogiainvesteeringu toetused, kus mõlemal juhul kasvasid toetuse saamise ajal kõik peamised majandusnäitajad. Siiski ökonomeetrisest analüüsist, kus vaadati toetuste olulisust majandusnäitajate muutusele, kuvandus mõneti teistpidi pilt. Edukamateks toetusteks võib pidada tööstusettevõtja tehnoloogiainvesteeringut, starditoetust ning teadmiste ja oskuste arendamise toetust. Vaadates erinevate toetuse gruppide ettevõtete lisandväärtust töötaja kohta, jääb silma tööstusettevõtja toetus, kus lisandväärtus töötaja kohta on koguni 58 tuhat eurot. Eesti keskmisest madalam lisandväärtus töötaja kohta on innovatsiooniosaku toetusel, mille kliendid on ka majandusnäitajate dünaamikas mitmel juhul võrdlusgrupile alla jäänud. Toetuse olulisuse ja mõjususe osas paistab silma teadus- ja arendustegevuse toetus. Võrreldes teiste toetustega, on ettevõtted vähem oluliseks ja mõjusaks pidanud ekspordi ja starditoetust.

Uuringust esilekerkinud peamised järeldused:

- Majandusnäitajate dünaamikas on toetuse saajad olnud edukamad võrdlusgrupist kõigi näitajate osas, välja arvatud ekspordimüügitulu;
- Mikro ettevõtete majandusnäitajate dünaamika on olnud oluliselt kehvem kui teistel gruppidel, samuti hindavad need ettevõtted oma hetke majandusseisu kehvemini;
- Ekspordimüügitulu on toetuse saajatel analüüsitava perioodil kahekordistunud, aga võrreldes võrdlusgrupiga on tulemus negatiivne;
- Tööstustehnoloogia ettevõtted on väga edukad nii majandusnäitajates kui ka hinnangus oma majandusseisule;
- Teadus- ja arendustegevuse toetus on võrreldes eelmise hindamisega oluliselt paremini jõudnud kommertsialiseerimiseni, siiski on ettevõtete mahud väikesed;
- Suurettevõtete majandusnäitajate dünaamika on olnud väga hea, ületades väikese ja keskmise suurusega ettevõtete majandusnäitajate dünaamikat;
- Teadus- ja arendustegevuse toetuse puhul on kolm neljandikku tooteinnovatsiooni turule tutvustanud ja sellest 2/3 on teinud seda tänu EASile;
- Kõikidest tehtud TjaA investeeringutest on 90% tehtud EASi abil;
- Ekspordimüügitulu muutusele nägid ettevõtted toetustel väikest mõju;
- Uuringu tulemuste järgi on iga viies TjaA toetuse saaja tänaseks päevaks oma tegevuse lõpetanud;
- Ükski tööstusettevõtja tehnoloogiainvesteeringu toetuse saaja ei ole oma tegevust lõpetanud;

- Ekspordi toetuse saajad nägid toetusel nappi mõju ekspordimüügitulu kasvule;
- Võrreldes kahe aasta taguse hindamisega, on toetust saanud ettevõtete peamiseks konkurentsieeliseks saanud paindlikkus, kui varasemalt oli selleks kvaliteet;
- Ettevõtjate hinnangu läbi on mõnevõrra vähenenud toetuste mõjususe võrreldes kahe aasta taguse hindamisega. Samas ettevõtete majandusnäitajate kasvud on olnud edukamad;
- Ettevõtete arusaam toetuste fookusest ja suunatusest on pigem kehv. EASil on vaja oluliselt paremini selgitada, mis toetus ühele või teisele ettevõttele mõeldud on;
- Enim on tootlikkus ühe ettevõtte kohta kasvanud tööstusettevõtja tehnoloogiainvesteeringu meetmes, kus ühel ettevõttel on loodav lisandväärtus suurenenud üle 1,7 miljoni euro;
- Toetusmeetmete kujundamisel peab jälgima konkureerivate naaberriikide pakutavaid võimalusi ning arvestama, mis positsiooni see loob Eestile;
- Kõige positiivsemaks ja suuremat mõju omavaks toetuseks hindavad ettevõtted teadus- ja arendustegevuse rakendusuringu toetust;
- *Propensity score matching* ökonomeetrilise mudeli tulemustest lähtuvalt omavad EASi toetused tugevat positiivset mõju töötajate arvule, müügitulule ja tööjõukuludele;
- Seevastu tugev negatiivne mõju on lähtuvalt ökonomeetrilise analüüsi tulemustest lisandväärtusele töötaja kohta.

SOOVITUSED POLIITIKAKUJUNDAJATELE

2012. aasta vahehindamise poliitikasoovitustega arvestamine

- Kuigi EASi toetusi saanud ettevõtete majandustulemused on KredExi finantsinstrumente saanute omadest tugevamad, on kulu neile suhtena saavutatavatesse tulemustesse ebaproportsionaalselt suur. Seega kasvab 2014+ meetmetes finantsinstrumentide osakaal ettevõtluse hoogustamise kogueelarves märkimisväärselt.
- Raport toob välja vajaduse parandada EASi tulemuslikkust majandusstruktuuri muutuste hoogustamisel. 2014+ rakenduv nutika spetsialiseerumise kasvualade süsteemne arendamine ning teisalt ettevõtluse kasvustrateegias kirjeldatud klientide segmenteerimisloogika aitavad koosmõjus majandust targemaks teha.
- Töökohtade loomisele on varasema hindamisperioodi meetmed mõjunud positiivselt kuigi korrelatsioon ei ole kuigi tugev. Soovitus tööhõive eesmärk meetmetesse sisse kirjutada on tänaseks realiseerunud valikuliselt. Vähemalt Eesti keskmisel tasemel tasustatud töökohtade loomine on läbivalt eesmärgina sees uue ettevõtlustegevuse käivitamisel, näiteks stardi- ja kasvutoetuse ning suurinvestori- ja teenuskesksuste toetamisel. Tegutseva ettevõtluse uuenemisel võib esmane efekt töökohtadele olla mõlemasuunaline.
- Toetuskeemide tühimõju vähendamiseks antud soovitused on tänaseks ellu viidud osaliselt. Kindlasti on vähenenud ettevõtete üksikprojektide toetamine ning proportsionaalselt suurenes laenude-tagatiste kättesaadavus ja ettevõtete koostööalgatuste (nagu TAKid ja klastrid) hoogustamine. Samas on endiselt palju tööd tarvis teha katalüsaatori efekti süsteemsemaks muutmisel suurte investeeringute toetamisel.
- Raporti soovitus meetmete edupõhiseks ehk ettevõtja käekäigust sõltuvaks disainimine ei ole tänaseks soovitatud kujul veel rakendunud. Neid võimalusi analüüsitakse 2014+ finantsinstrumentide kujundamisel.
- Suur osa raporti soovitustest keskendub vajadusele toetussüsteemi parima efekti saavutamiseks ettevõtjate hoolikamalt valimisele, nende põhjalikule tundmaõppimisele ja toetustegevuste terviklikuks muutmisele. Seejuures tuleks nõudlikumaks muutuda ka toetusrahaga saavutatavate eesmärkide, näiteks lisandväärtuse kasv, realiseerumise osas. 2014. aastal katsetatakse uut toetusmudelit, mille raames tehakse sobilikku kliendisegmentidele kuuluvale ettevõtjale esmalt põhjalik diagnostika kitsaskohtade ja arenguvajaduste määratlemiseks misjärel koostab ettevõtja tegevuskava lähiaastatel soovitud tulemusteni jõudmiseks. EASil on seejuures peamiselt nõustav, kuid ka kaasfinantseeringut võimaldav roll. Samuti muutuvad tulemuste osas nõudlikumaks võrgustikele – klastritele ja TAKidele – suunatud toetusmeetmed.

2014. aasta vahehindamise järeldused poliitikakujunduseks

- Vaatamata toetustesüsteemi aastatepikkusele ajaloole selgus intervjuude tulemusena jätkuv vajadus teavitus- ja selgitustöö järele sihtrühmades. Paljudel klientidel on ebatäielik pilt nii toetusvõimalustest tervikuna kui ka konkreetse meetme kasutusvõimalustest. Meetmete arvukus ja ebapiisav tähelepanu pööramine nõustamisele tuleks asendada konsolideeritud, põhjaliku ettevalmistusega ja hästi suunatud tegevustele. Seda loogikat järgib käesolevast aastast rakendunud ettevõtja arenguplaani toetusmeede. Lisaks on tarvis järjepidevalt kommunikeerida nii EASi siseseid võimalusi kui ka riigi ja kohaliku tasandi ettevõtluse hoogustamise tegevuste tervikloogikat.
- Ülekaalukalt on koostöös EASiga kõige olulisemaks hinnatud finantseeringu saamist. Samas nähtub tulemustest, et projektide ettevalmistuse, jätkusuutlikkuse, kliendisuhete arendamise jms osas on veel palju arenguruumi. Selle lahenduseks võiks olla finantseeringu kättesaadavaks tegemine läbi laenu-/tagatistoodete ja EASi tegevuse keskendumine senisest rohkem ettevõtjate arengu sisulisele nõustamisele.
- Erinevat liiki toetuste mõju nt ekspordikäibe ja lisandväärtusele on väga erinev, seega ei sõltu tulemuslikkus niivõrd sellest mis tegevusi täpselt toetada kuivõrd ilmselt sellest milline klient valida → arenguprogrammi loogika järgib just seda põhimõtet
- Suurima mõjuga toetuseks on ootuspäraselt kujunenud tehnoloogiainvesteeringute toetus. Seega on investeeringute võimaldamine ettevõtjatele arengus võtmetähtsusega ning vahendite piiratuse tõttu tuleks leida võimalusi investeerimiskapitaliks tulevikus, seda näiteks laenu toote turule toomise näol.
- Konkurentsieelisena hindavad ettevõtjad võrreldes varasemaga kvaliteedi asemel pigem paindlikkust. Sellest tulenevalt tuleks analüüsida vajadust ja võimalusi paindlikkuse komponentide arendamiseks (protsessid, efektiivsus, disain jms).
- Murekohaks on mikroettevõtjate vähenenud tulemuslikkus EASi tegevusele seatud eesmärkide osas. Seejuures näitavad häid tulemusi alustavad ettevõtjad, kuid pikema tegevusajalooga mikroettevõtjad on pigem nõrgad. Seega tuleks juba nii ettevõtlusega alustamisel kui ka tegutsevate ettevõtjate toetamisel tugevalt arvestada kasvu- ja laienemisvõimekust, et tulevikus suuremana edukamalt hakkama saada.
- Suurettevõtetel on läinud keskmisest suhteliselt paremini. Kuna toetusvõimalused otsefinantseeringuteks vähenevad, tuleks tehnoloogiainvesteeringute asemel keskenduda pigem abile uutele turgudele sisenemisel ja tootearendusel. Nendel ettevõtetel on reeglina võimekus materiaalseteks investeeringuteks eraturult kapitali kaasata.
- EASi kliendihalduse kvaliteeti hindavad ettevõtjad keskpäraseks ja ei pea seda ettevõtja arengu seisukohalt väga oluliseks, mistõttu tuleks keskenduda väiksemale arvule klientidele põhjalikumalt. Seda põhimõtet kasutatakse uuel perioodil läbivalt.

Ettevõtlusega alustamine

- Kuigi starditoetust saanute ellujäämismäär ületab tugevalt Eesti keskmist, pidasid praegusel kujul toimivat starditoetust paljud alustavad ettevõtted ebaoluliseks. Edaspidi tuleb võtta selge suund toetamiseks ambitsioonikamaid alustavaid ettevõtjaid ja kasutada

selleks vajadusel suuremat toetusmäära. Lisaks tuleb võimalikult hästi kombineerida alustava ja kogunud ettevõtja kogemus.

Eksport

- Väliturundustegevusi puudutavate meetmete osas peaks senisest rohkem arvestama erinevate sektorite spetsiifikaga ning sellest tulenevalt rakendama valdkonnaspetsiifilist lähenemist.
- Ekspordi sihtriikide valikul tuleks leida tasakaal nõudluse ja pakkumise poolega. Ühelt poolt on võimalik rakendada senisest rohkem suunavat pakkumist. Teisalt peaks meetmete väljatöötamisel olema senisest enam rõhku erinevate (sh. kaugete turgudel) kompetentside ja toetavate tegevuste võimaldamisel.
- Alustavate ettevõtete kasvutoetuse mõjude analüüsisist selgus, et toetust saanud ettevõtete eksport on arenenud võrdlusgrupist kiiremini. See kinnitab vajadust alustava ettevõtja toetuse tugevamale seostamisele ekspordinäitajatega.

Innovatsioon

- Innovatsiooniosaku toetusmeetme puhul on raportis murekohtadena üles tõstetud jätkukoostöö vähesus ja poolte projektide puhul pakkujapoolne eestvedamine.
- Esimese kitsaskoha lahendamiseks tuleks osakuga soodustada jätkukoostöö teket, mida võimaldaks näiteks mahukama nn jätkuosa rakendamine koostöö süsteemsemaks muutmiseks. Samuti on variant võimaldada ühel ettevõttel osakut korduvalt kasutada näiteks sagedusega kord aastas või muudel sarnastel alustel.
- Teise kitsaskoha lahendamiseks on otstarbekas senine ettevõtjapoolse panuse nõudeta toetus asendada omaosalust sisaldava skeemiga. Isegi väikesemahuline taotlejapoolne panustamine motiveeriks ettevõtjat põhjalikumalt läbi mõtlema tegeliku vajaduse projekti järele ning olema seega ka teenusepakkuja töö suhtes nõudlikum. Samuti viiks selle mudeli rakendamine tõenäoliselt senisest innovatsioonivõimekamate ettevõtjate osakaalu suurenemiseni taotlejaskonnas.

Teadus- ja arendustegevus

- Võrreldes teiste meetmetega suur pankrotistunud ettevõtjate osakaal toetuse saajate hulgas- kõrgema tehnoloogia riskiga TjaA tegevuste toetamisel tuleb toetused suunata ettevõtjatele, kelle majanduslik edu ei sõltu ühest projektist, vaid kes projekti tehnoloogilisel ebaõnnestumisel on suutelised saanud uut teadmist rakendama oma järgmistes arendusprojektides. Lisaks peavad TjaA toetust saavad ettevõtjad omama teadmisi, oskusi ja ressursse TjaA tulemuste rakendamiseks või realistlikku plaani, kuidas puudujääv juurde tekitada.
- TjaA toetuste tulemused on paranenud võrreldes eelmise meetmete hindamisega ja 90% kogu Eesti ettevõtete TjaAst tehakse EASi toel- TjaA toetuste jagamisel tuleks jätkata eksperthindamisega, kus kaasatakse nii valdkonna majandus- kui ka tehnoloogia

ekspertid, kes lisaks projekti hindamisele nõustavad ettevõtjat projekti läbiviimisel ja tulemuste rakendamisel. Lisaks peaks TjaA tegevuste toetamisel arvestama, kuidas need tegevused sobituvad muude ettevõtja tegevustega, moodustades ühtse terviku. TjaA toetamisel tuleks rakendada ettevõtja arenguplaani ja seda toetava kliendihalduse põhimõtteid, kus lisaks rahastamisele toetatakse ettevõtjat ka nõustamise ja ekspertiisiga.